

חרף

חולין קיא:

אמר חזקיה משום אביי, הלכתא: דגים שעלו בקערה – מותר לאוכלן בכותח, צנון שחתכו בסכין שחתך בה בשר – אסור לאוכלו בכותח, וה"מ צנון – דאגב חורפיה בלע, אבל קישות – גריר לבי פסקיה ואכיל, קילחי דליפתא – שרי, דסילקא – אסורי, ואי פתך בהו דליפתא – שפיר דמי.

רש"י שם:

קישות – מתוקה היא ואינו נבלע בתוכה אלא השמנונית צף ועומד על מקום החתך הלכך גריר לבי פסקיה למקום חתך גורר מעט בסכין ואכיל אף בכותח הלכך דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח כדאמר דאין נותן טעם הבא מן הממש אלא נותן טעם הבא מנותן טעם דסתם קערה מקנחין אותה משומן הקרוש עליה משום מיאוס; אבל לסכין פעמים שהשמנונית קרוש עליו ואינו ניכר וכשחותך בצנון הוי נותן טעם הבא מן הממש ועוד דמשום חורפיה בלע טפי מדגים הרותחים ואגב דוחקא דסכינא פליט סכינא ובלע צנון.

תוס' (ד"ה הלכתא):

בשם רש"י פי' ריב"ן חתנו דוקא עלו שרו אבל נתבשלו אסור דכחד טעמא חשיב ובא מעשה לפניו בביצים שנתבשלו בקדרה של חלב ואסר לעשות מהם מולייתא של בשר ויש להביא ראיה לדבריו מצנון שחתכו בסכין דאסור לאוכלו בכותח משום דאגב חורפיה בלע טפי וחשיב כחד טעמא ונתבשלו לא גרע מצנון ומיהו לפירוש לשון אחר שפי' בקונט' דטעמא דאסור משום שהשומן קרוש על הסכין ואינו ניכר והוי טעם ראשון בצנון אין ראיה משם.

כלי שאינו בן יומו בחלתית

משנה בע"ז לה:

והקורט של חלתית. מ"ט? משום דמפסקי ליה בסכינא; אע"ג דאמר מר: נותן טעם לפגם מותר, אנב חורפיה דחלתיתא – מחליא ליה שמנוניתא, והוה ליה כנותן טעם לשבח ואסור.

רא"ה, בדק הבית - הבית הראשון - השער השני:

והא קיימא לן ודאי דסתם כליהן של נכרים בחזקת שאינן בני יומן ואי פלטי מידי הוה ליה נותן טעם לפגם כדמוכח בעבודת אלילים בכמה שמעתתא? ואיכא למימר, הני מילי בשאר כלים שאין דרך להשתמש בהן אלא אחר הדחה אבל סכין אין מדיחין אותו אחר תשמישו ונשאר טיחה על פניו ודבר שהוא בעין אינו נפגם כשאינו בן יומו, ולזו חששו התם בעבודת אלילים גבי קורט של חלתית.

רשב"א, משמרת הבית, א', ב:

ועוד במאי דקאמרי אגב חורפא דחלתיתא מחליא ליה אינו במשמע הלשון ששומן שעל הסכין מחליא ליה לחלתיתא אלא דאגב חורפא מחליא לשומן. חדא, דלא הוה ליה למימר אגב חורפא דחלתיתא דאגב משמע דעל ידי זה נתקן האחר ואם איתא הוה להו למימר אגב חולייה דשמנונית מחליא ליה חורפיה דחלתיתא. ועוד דשומן מאן דכא שמיה לימא סתם מחליא ליה הול"ל אגב חורפיה דחלתיתא שמנונית מחליא ליה. אלא אין פירוש זה נכון ואדרבה הכי קאמר אע"ג דפסקא נותן טעם לפגם שפליטתו פגומה ע"י חריפותו של חלתית מחליה ליה לאותו טעם הנפלט...

ריטב"א (ע"ז לט.) בשם הרא"ה:

לכך פירש הרא"ה הלוי ז"ל לדעת ר"י ז"ל דהכא לאיסור בעין שעל פני הסכין חשו, אלא כי שמא היינו סבורים דכל שמנונית בחלתית מפגם פגים ליה שאין שום שומן נאות לו, וכענין שאמרו לקמן גבי דבש, וכחומץ לתוך הגריסין שאפילו הוא בעין פוגמו בתערובתו, ואף על פי שכל אחד בפני עצמו משובח, לכך הוצרכו לומר שזה אינו דאגב חורפא דחלתיתא מחליא ליה שמנוניתא, וזה נראה לי טעם נכון.

ר"ח (שם):

אגב דחורפיה דחלתית ממתקו כח השמנונית של עובד כוכבים...

רמב"ם בפירוש המשניות (שם):

לפי שהעובדי כוכבים חותכין אותה בסכינהם... ובהן שומן נבלה, ומחורפת החלתית יתפשט אותו השומן בגוף החלתית, ואותו השומן הוא נותן בו טעם לשבח.

אינו בן יומו בדבר חריף

תרומה (הלכות איסור והיתר, סימן ס', טז):

ויכול להיות שאין חלוק בסכין אלא אפילו אינו בן יומו חשוב כבן יומו, דאגב חורפיה דצנון או הירק החריף, מחליה ליה והיא ליה לשבח....

רא"ש (ע"ז, ב', סימן ל"ח) ; רשב"א (תוה"ב, בית ד', שער ד', לה;; שו"ת הרשב"א תצ"ז). וזו לשון

הרא"ש:

שאלתי את רבינו מאיר על צנון שנחתך בסכין של עובד כוכבים שאין בן יומו וזה לשון תשובתו... ומה שאסר בספר התרומה אפי' צנון וכרישין ובצלים. ודימה אותו לקורט של חלתית. שמעתי גדולים שחולקין עליו ואומרים דלא דמי לקורט של חלתית דהוא חריף ביותר ואין בעולם חריף כמותו... ולבי נוטה אחר דבריהם. ואע"פ שאני מורה כספר התרומה לאסור אין לי למחות ביד הנוהגין היתר.

לסיכום

לפי הבנת השו"ע והרמ"א בגמרות אלו ישנן כמה חומרות בחריף:

- א. חריף כמבושל (מוסכם).
 - ב. חריף נחשב כטעם ראשון, ולא כנ"ט בר נ"ט (דלא כהבנה הראשונה ברש"י, שרק בגלל השמנונית יש איסור, ולא כהבנת התוס' שם, שרק לריב"ן שמחמיר בנ"ט בר נ"ט בנתבשלו – יש להחמיר).
 - ג. חריף משבח גם טעם של אינו בן יומו (דלא כהבנת הרא"ה והרמב"ם, שמדובר על שמנונית, ואי אפשר לשבח טעם של אינו בן יומו [כנראה בגלל שהוא פגום לגמרי, ופקע משם אוכל]; ודלא כהבנת הרשב"ם והמהר"ם, שרק חלתית משבחת טעם פגום ולא כל חריף).
- השו"ע בודאי סבור את חומרות א', ב. לגבי חומרה ג', יש מח' בהבנת השו"ע: לדעת הפמ"ג הוא סבור חומרה זו רק בחריף שנחתך או בושל בסכין של איסור, אך בבשר או בחלב מקל. לדעת רע"א הוא סבור חומרה זו רק בבישול [של איסור או בשר או חלב] ומקל בחיתוך. ובכף החיים כותב שניתן להקל בדיעבד בהפסד מרובה (באינו בן יומו).
- הרמ"א (צ"ו, ג) בודאי מחמיר בכל החומרות הנ"ל.

לכן, אם חתך בצל בסכין בשרי אפילו שאינו בן יומו, ושיגן במחבת חלבי, אפילו שניהם לא בני יומם: הכל אסור (ולשו"ע, באינו בן יומו, ניתן להקל בהפסד מרובה [ובמיוחד כשמדובר בבשר לחלב ולהיפך]. ואשכנזים מחמירים אפילו בהפסד מרובה – פמ"ג).

וכן אם חתך בצל בסכין חלבי, ואח"כ חתך את המשכו בסכין בשרי. ולכן, צריך שיהיה קרש פרווה וסכין פרווה, לחיתוך דבר חריף (ולכתחילה עדיף לכל סלט, בגלל דוחקא דסכינא, עיין בהמשך).

פסק השו"ע

פסק השו"ע בדין זה, של 'אינו בן יומו' אינו ברור. הוא מביא דין זה בכמה מקומות:

המקור	פסק ההלכה	מדבריו נראה ש:
יו"ד, ק"ג, ו	יש מי שאומר שאם שמו פלפלין בקדרה של איסור שאינה בת יומא, הכל אסור, דחורפיה משויא ליה לשבח.	אוסר דבר חריף, שהתבשל בכלי איסור . [אמנם, רק בתור "יש מי שאומר"].
יו"ד, צ"ו, א	צנון... שחתכם בסכין של בשר בן יומו או שאינו מקונח אסור לאכלם בחלב... וי"א דה"ה לאינו בן יומו והוא מקונח.	מביא בסתם , שדבר חריף, שחתך בסכין בשרי , נקי, אינו ב"י, מותר בחלב . ומביא י"א שאוסר [בפשטות, הלכה כסתם, שמותר].
יו"ד, צ"ו, ג	תבלין שנדוכו במדוכה של בשר בן יומו אסור לאכלן בחלב.	משמע שתבלין שנדוך באינו בן יומו בשרי , מותר בחלב [ש"ך וט"ז בדבריו].
יו"ד, קי"ד, ח	זיתים שלהם הכבושים, מותרים... ובלבד שלא יהיו חתוכות בסכין שלהם. הגה: דמאחר שהם חריפים, בלעו מן הסכין. אבל אם נכבשו בכלים של עובדי כוכבים, מותרים, דמאחר שיש מים עמהם כבר נתבטל חריפתן.	אם חתוכים – אסורים. משמע שדבר חריף, החתוך בסכין של איסור – אסור. (אמנם, ייתכן לומר שמדובר בב"י. למרות שסתם כלים, אינם ב"י).
או"ח, תמ"ז, ח	זיתים שנזהרו לחתכם בסכין חדשה... אם אינה בת יומא מותרת (בפסח) לכולי עלמא.	משמע שדבר חריף החתוך בסכין שאינו בן יומו של חמץ , אסור בפסח (למרות שרומז שיש בכך מח').

בהסבר השו"ע:

א. פליתי (צ"ו, ס"ק ה) ופמ"ג (צ"ו, מש"ז, ס"ק י).

ב. רע"א (צ"ו, ג), צבי לצדיק.

דעת הרמ"א, צ"ו, א, ג:

הגה: ואם חתכן דק דק, צריך לשער שישים כנגד כל הצנון...
וי"א אפילו אינו בן יומו.